

Неуш — Хэкужым къэзыгъэзэжьи́гъэм и Маф!

ТЫЗЭКЪОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ Маф

Голос
адыга

1923-рэ илъэс
гъэтхалэм
къыщегъагъу кыдэкӀ

125

№ 133 (22103)

2020-рэ илъэс

БЭРЭСКЭШХУ

БЭДЗЭОГЪУМ и 31-рэ

Осэ гъэнэфагъэ илэп

кыхэтыгъэхэр ыкӀи
нэмыкӀ кӀэбархэр
тисайт ижугъотӀхы

WWW.ADYGVoice.RU

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъэзет

**Адыгэ Республикэм щыпсӀухэу
лътэныгъэ зыфэтшӀхэрэр!
ТичыплӀгъу ыкӀи тильӀпкъэгъу
лъаплӀхэр!**

Хэкужым къэзыгъэзэжьи́гъэм и
Мафэ фэшӀ тышӀуфӀгушӀо!

Адыгэ лъӀпкъыр изыкӀыныгъэ ыкӀи
изыкӀотыныгъэ, лъӀпкъ-культурэ хабзэ-
хэр кӀэухӀумӀгъэнхэм зерадӀаӀжӀэрэм,
зедӀэжьи́ным кыпкырыкӀырэ шапхэ-
хэу лӀэшӀгъубэ кызыпызычыгъэхэм ар
зэрафӀшӀыпкъэм ишыхӀат мы мафӀэр.

А пстӀури ыкӀоу кызыщылӀгъуагъэр
1998-рэ илъэсым шышӀхӀэлум и 1-м
Союзнэ РеспубликӀэу щытыгъэ Югосла-
вием икраеу Косовэ, машӀом зӀлыштӀэ-
гъагъэм, кыкӀыжьи́гъэу адыгэ купым и
Хэкуж кызыгъэзэжьи́р ары.

Ащыгъум, Урысые Федерацием ипашӀэ-
хэм ялӀпылӀгъу хӀэлӀэу, тӀкӀошхэм тӀэ
зафӀэтӀэчим зӀрадунаеу ядгъӀӀгъу
тильӀпкъ зӀкӀотыныгъэ зыфӀэдӀэр,
уихӀгъэгогъухэм ящыӀэныгъэ, яфитыны-
гъэхэр ыкӀи хабзэм кыдылӀытӀэрэ
яфедӀэхэр кӀэухӀумӀгъэнхэр тикъӀралы-
гъо аплӀхэрэ мӀхӀанэ зӀритырэ лъэны-
кӀохэм зӀрашӀыщӀр.

Зи Хэкуж къэзыгъэзэжьи́гъэ адыгэ
нӀбгырэ минрэ ныкӀорэ фӀдиз непӀэ
республикэм щӀпсӀэу, чанӀэу лӀоф ашӀӀ,
еджӀэх, унагъохэр ашӀӀх. Республикэм
икъӀралыгъо хабзэ икӀулыкӀухэм бӀэ
ашӀӀэрр щыӀаӀкӀэм нахӀ псынӀкӀӀэу ахӀэр
хӀгъозӀжьи́нхэмкӀӀ, яфӀшӀошӀэ щыӀаӀкӀӀ
я Хэкуж щырялӀэнымкӀӀ. Ащ дакӀоу мӀх-
хӀанэ гъэнэфагъэ зӀратыхӀэрэм ащыщы
тильӀпкъэгъухэм адытӀӀӀ зӀпхыныгъӀэр
нахӀ гъӀпытӀгъӀныр, адыгӀхэр зыщыпсӀ-
ухэрэ хӀгъӀгъухэм бгъуитӀумкӀи фӀдӀэ
зыхӀӀӀ зӀдӀӀӀжьи́ныгъэу адытӀӀӀ нахӀ
зегъӀушӀомбгъуӀгъӀныр.

НыбджӀгъу лъаплӀхэр!

ТизӀкӀотыныгъэ итамыгъэу хъуӀгъэ
мы мӀфӀӀкӀым Адыгэ Республикэм
щыпсӀухӀэрэм, зӀкӀӀэ тильӀпкъэгъухӀэу
дунаим щыпсӀухӀэрэм тыгу кыдӀдӀӀӀ
тафӀӀӀӀӀ псауныгъӀэрэ щыӀӀӀӀӀӀӀ

ялӀнхӀэу! ТильӀпкъэгъухэм Адыгэ Респуб-
ликӀмрӀэ ти ХӀгъӀгъушӀоу Урысые Феде-
рациемрӀэ адырялӀ зӀпхыныгъэхэм
ягъӀпытӀн мы мафӀэр фӀрӀӀаӀжӀ!

**Адыгэ Республикэм и ЛышӀхъӀэу,
Урысые политикӀэ партиеу «Единая**

**Россия» зыфилӀорэм и Адыгэ шӀо-
лӀыр кӀутамӀэ и СекретарӀэу
КЪУМПЫЛ Мурат
Адыгэ Республикэм и КъӀралы-
гъо Совет — Хасэм и ТхьаматӀэу
Владимир НАРОЖНЫЙ**

БӀдзӀоогъум и 31-р — КъурмӀн мӀфӀӀкӀ

**Адыгэ Республикэм ис быслӀымӀнхӀэу лътэныгъэ
зыфэтшӀхэрэр!**

КъурмӀн мӀфӀӀкӀышхомкӀӀэ тышӀуфӀгушӀо!

ЧӀбӀӀӀоныр зауырӀэм тефӀэрэ мы мӀфӀӀкӀышхом зӀгъуна-
гъушӀу зӀфыщытыкӀӀӀхэр егъӀпытӀӀх, быслӀымӀнхӀэр шӀум фӀӀӀӀх,
зӀфӀгъумӀӀкӀыжьи́нхэм, лътэныгъэ зӀфырялӀэным, гукӀӀӀгъу
ахӀӀыным цыфӀхэр нахӀ кыфӀегъӀушӀы.

КъурмӀн мафӀэм быслӀымӀнхэм яуахӀтӀэ амал зӀрилӀӀкӀӀ
ягупсӀэхэм адагъаӀкӀо, сӀдакӀӀэ аты, сымаджӀэхэм аӀӀӀупчӀӀӀх,
фӀныкӀохэм яшӀуагъэ арагъӀӀкӀы.

МӀфӀӀкӀ мӀфӀӀшхом Адыгеим ис пстӀуми тыгу кыдӀдӀӀӀ
тафӀӀӀӀӀ мамырӀэ псӀӀунхӀэу, шӀумрӀэ хахӀомрӀэ ащымыкӀӀнхӀэу,
псауныгъэ пытӀэрэ гъотрӀэ ялӀнӀэу, яуагъохэм гукӀӀӀӀӀнхӀэу
арылӀыӀнӀэу!

КъурмӀн мафӀэм унагъо лӀӀпчӀ гукӀуагъорӀэ насыпрӀэ кӀа-
фӀӀӀӀх!

**Адыгэ Республикэм и ЛышӀхъӀэу, Урысые политикӀэ
партиеу «Единая Россия» и Адыгэ шӀолӀыр кӀутамӀэ
и СекретарӀэу КЪУМПЫЛ Мурат**

**Адыгэ Республикэм и КъӀралыгъо Совет — Хасэм
и ТхьаматӀэу Владимир НАРОЖНЫЙ**

ПшӀӀӀӀӀхэр, гукӀӀӀӀхэр

АР-м иминистрӀэхэм я Кабинет
зичӀӀӀӀ зӀхӀӀыгъоу тыгъуасӀ
илагъӀэр зӀрищагъ Адыгэ Респуб-
ликэм и ЛышӀхъӀэу КъумпӀыл
Мурат. Видеоселектор шӀыкӀӀӀм
тетӀэу кӀогъӀ лӀофтхьабзэм хӀӀӀ-
жъагъӀх республикэм и КъӀра-
лыгъо Совет — Хасэм и Тхьа-
матӀэу Владимир НарожнӀэр,
ведомствӀэхэм ыкӀи муниципали-
тетхэм япашӀӀхэр.

УФ-м и ПрезидентӀэу Владимир
Путиным федеральнӀэ субсиди-
хэм ягъӀфедӀӀӀ пшӀӀӀӀӀӀ
кыгъӀуцугъӀэхэм ягъӀӀӀӀӀ,
псӀӀӀӀ-коммунальнӀэ хъызмӀтым
ипсӀуальӀхэр бжыхъ-кӀымӀфӀ
лӀӀӀӀӀнхэм зӀрӀфӀхъаӀырхэм,
культурӀэм иучреждениехэм язы-
тет зыфӀӀӀӀ, нэмыкӀ лӀофыгъох-
ми атегущылагъӀх.

АР-м финансхэмкӀӀэ имини-
стрӀэу ДолӀэ ДолӀӀтбый кызыри-
луагъӀмкӀӀ, 2019-рэ илъэсым
федеральнӀэ хӀбзӀ кӀулыкӀухэм
адишӀыгъэ зӀзӀгъыныгъэ 53-мӀ
республикэм лӀоф адишӀагъ. Ащ
ягъӀӀӀӀӀ сомӀ миллиарди
6,4-м ехъу пӀӀуагъӀхъагъ, сомӀ
миллион 525,3-рӀ фӀдизыр шӀо-
лӀырым кытӀупщыгъ, сомӀ
миллион 94-р чыплӀӀ бюджетхэм
кӀахӀхыгъ.

— **ЗӀзӀгъыныгъэу щыӀӀхэм
ягъӀӀӀӀӀ муниципалитет
лӀӀчӀ ыналӀ тыригъӀтын фӀае.
Ащ дакӀоу кӀӀгъӀӀӀгъонхэм
аӀӀӀхъӀгъӀным фӀӀӀ шӀолӀы-
рым амалӀэу лӀӀӀӀӀхэр кы-
дӀӀытӀӀӀ пӀӀӀӀыгъӀшӀ лӀо-
фтхьабзӀхэр рагъӀӀӀӀӀнхэм
мӀхӀанӀшхо иӀ. АщӀӀӀ нэмыкӀ**

**регионхэм опытӀэу аӀӀӀӀӀы-
зӀдгъӀшӀӀн ыкӀи тӀэ нахӀ кы-
тӀӀӀӀӀ кыхӀӀтхын фӀае, —
кыӀуагъ КъумпӀыл Мурат.**

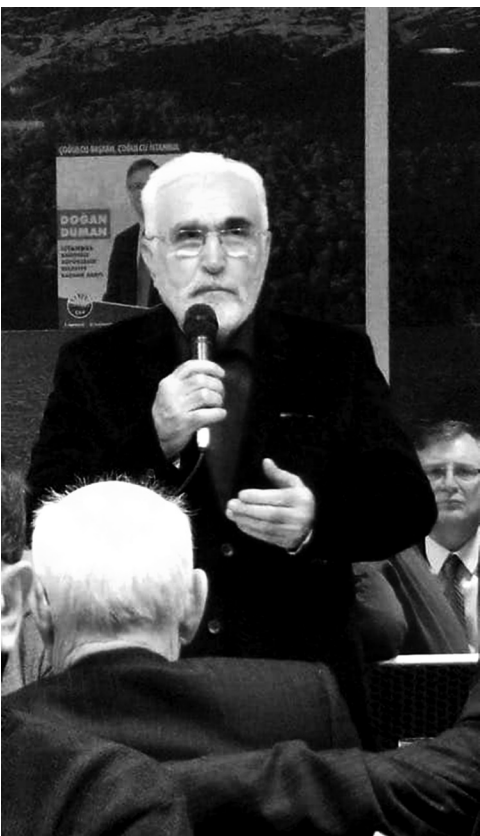
ӀӀкӀыб кӀӀралхэм ащыпсӀурӀэ
тильӀпкъэгъухӀэу квалифициро-
ваннӀэ кадрӀэхэм ахӀалытӀӀхӀэрэм
ячӀыгу кӀагъӀӀжьи́ным фытегъӀ-
псыхъӀгъӀ программӀэр гъӀӀӀӀӀ-
гъӀ зӀрӀхъурӀэм кытегущылагъ
профильнӀэ Комитетым итхьа-
матӀэу ШхьӀӀӀӀхӀо АскӀӀӀ.

ПредпринимательствӀэ цыкӀӀӀум
ыкӀи гурытым хӀӀагъӀӀхэм ӀӀпылӀ-
гъу афӀхъуӀгъӀным фытегъӀпсы-
хъӀгъӀ лъӀпкъ проектӀыр шӀолы-
рым зӀрӀӀӀӀӀӀӀӀӀ кыте-
гущылагъ министрӀэу Геннадий
Митрофановыр. Ащ епхыгъӀэу
Адыгеим и ЛышӀхъӀэу пшӀӀӀӀӀ
гъӀӀӀӀӀӀӀ кыгъӀуцугъӀх.

«Лъэпкъ Иофым удэшъхьахы хьущтэп»

ЕгъэзыгъэкӀэ хэкум адыгэхэр икӀыжыхэ зэхьум, къагъэзэжьиныр ары ягугъугъэр, ащ кӀэхьопсыщтыгъэх. Арын фае кызыщыуцугъэ чӀыгухэм, хэгъэгухэм унэ дэгъухэр зыкӀащамышыгъэхэр, лъапсэ адзынэу зыкӀыфэмыягъэхэр.

Непэ сигушылэгъур Тыркуем кыкӀыжы илъэс 28-кӀэ узэкӀэлэбэжмэ хэкужым къэкӀожьыгъэу щыпсэурэ Нэгъой Яшар. ИныбжыкӀэгъум кыщегъэжыагъэу лъэпкъ Иофым фэлэжыагъ, непи ащ удэшъхьахы мыхъунэу елытэ, ишыпкъэу а Иофым пылъ. Лъэпкъ Иофым, къэкӀожьыным епхыгъэ Иофыгъохэм тизэдэгущылэгъу афэгъэхьыгъагъ.

— Тичылэу Еджэркъуае нахьыбэу дэсыр тыркуми, зыгъэпсыгъэр адыгэхэр арых. Адыгэхэм хьакӀэщхэр ялагъэх, ахэм лъыжхэр ащызэрэгъоиттыгъэх, къащалаутэрэр, зэкӀ пӀоми хъунэу, адыгэ къэбарыгъ, гъыбзэхэри ахэтхэу. СызэцӀыкӀум сэ бэрэ ахэм сядэлущтыгъ. ЗыкӀызысэлэтым нахь кызыгурьыло хьугъэ къэкӀожьыным илоф зэрэтегушылэхэрэр. Арышъ, къэгъэзэжьиным игупшысэ адыгэхэр ренэу хэтыгъэх, Хасэхэр арых лъэпкъым фэгъэхьыгъэ гупшысэхэр нахьыбэрэмкӀэ кызыщыуцущтыгъэхэр.

Адыгэр адыгэ зышӀырэр бзэр, хабзэр арых. Дунаим щитэкъухьэгъэ адыгэм инахьыбэр Тыркуер ары зыщыпсэурэр. Ау тыркуер нахьыбэшъ хабзэр, бзэр тшӀокӀоды. Ар непэ анахь тызыгъэгумэ-кӀырэ Иофыгъохэм ащыщ.

Илъэс 25 — 28-кӀэ узэкӀэлэбэжмэ ары хэкумрэ диаспорэмрэ нахь зэхэхэ зыхьугъагъэхэр. А лъэхъаным кыдгъурылогъагъ лъапсэр зыдэщылэм лъэпкъыр кызытэгъэнэжыгъэнымкӀэ мэхъанэшхо зэрилэр. Мыщ щыпсэурэр Тыркуем исым нахьы бэкӀэ нахь макӀэми, ахэр ары тызыщыгъуыгъэхэр. ЫпшъэкӀэ кызыэрэ-щытӀагъэу, анахьэу Адыгэ Хасэхэр ары лъэпкъ гупшысэр зымыгъэкӀосагъэхэр, ахэр арых гупчэ хьугъэхэр.

Аперэ Адыгэ Хасэр Осман империер 1908-рэ илъэсым зызэхашъагъагъ. 1923-рэ илъэсым нэс ащ Иоф ышӀагъ. ЕтӀанэ Осман империер зызэхэзым адыгэхэм ялоф нахь кӀын хьугъагъэ. Адыгэхэм къахэкӀыгъэ цыф цӀэрылохэр народым

ипыеу альытагъэх. Ахэм ащыщыгъ Черкес (Пщакъо) Iэтэм. Адыгэхэм якъуаджэхэри агъэкощынхэм, зэрыс чыплэхэм арафынхэм Иофыр нэсыгъагъ. Адыгэу Осман пачьыхьэм готыгъэхэм язакъоп зилоф дэи хьугъагъэр, цыф кызыэрыкӀохэри Иоф хэфэгъагъэх. Ащ фэдэу бэрэ сыгу къэкӀыжы еджапӀэу сыздакӀорэм мафэ горэм икӀэлэегъаджэ Черкес Iэтэм игугъу дэи дэдэу кызыэ-ришлыгъэр. Классым нэбгыритӀу адыгэу исыгъэр. Лъыжхэм шьузэрэадыгэр кыхэхъумыгъэщ кытӀагъэти, хьатэу зыкӀэдгъэлъагъоиттыгъэп. Помак горэ (болгар лъэпкъ) тикласс исыгъ. Ар уадыг алуи рагъэзыгъ, шъхьае, зэрэадыгэр аримыгъашӀэ шлоигъоу афеуцуалэрэп, ишыпкъэу кӀалэр кӀэлэегъаджи, кӀэлэеджакӀуи къапэуцужы. ЕтӀанэ фэ-мыльэкӀыж хьуи губжыгъапэ, «арэп, сэ къаигъэ сышъушыгъ, ау сэщ нахь дэйхэри исых кыригъэкӀэу сэщ нэмыкӀ-хэри исых мы классым», ылауагъ кӀалэм. Ежъ янэ адыгэпти, мыадыгэ дэдэу зильытэгъэн фае. А лъэхъаным илъэс

джэуап ястыжыгъ, лъыри лӀкӀыжыгъ.

Тятэ зэкӀэри кызыэхыхыгъ, нэмазыр кызыеухым кыӀухьажы, ымакӀэ Iэты-гъэу «сыда адыгабзэ пшӀэрэба?» ылуи пхъашэу кысэупчӀыгъ, лъэшэу кысэ-цӀэцӀагъ. А лъэхъаным сегупшысагъ, сыукӀытэжыгъ. ЕджапӀэм «сыадыг» сӀуи сӀэ кыдэзгъэчъэягъэми, адыгабзэкӀэ макӀэу сыгушылэщтыгъ. Сыда пӀомэ, урамыми еджапӀэми тыркубз тызэрэ-щыгушылэщтыгъэр. ПтхьакӀумэ ит зэпы-тым нахь уесэ, нахь дэгъоу кыбгъурылоу кыпшӀошлы мэхъу.

ЕтӀани зы укӀытэжыпӀэ сифэгъагъ. Уахътэ тешӀагъэу авиакомпанием сылу-тызэ, Америкэм сыкӀуагъэти, Нью-Джер-си щыпсэурэ Натхьо Къадыр Адыгэ Хасэм сыздишагъ. Хасэм изэхэсыгъо фэгъэхьыгъагъ Унэу ар зычӀэтыр ащэжынышъ, Нью-Йорк нэмыкӀ унэ зэрэщашъфыштым. Ащ яшыпкъэу тегу-щылэщтыгъэх. Микрофоным Iутэу дахэу зэгъафэгъэу, зэхэфыгъэу адыгабзэкӀэ лъы кьэгущылэщтыгъ. Джыри кьэсэшӀэжы ащ Джанчэры зэрицӀагъэр. Лъэшэу

13 — 14 тыныбжыгъ. «Хэт джыри адыгэу исыр?» кӀэлэегъаджэм зело, сӀэ кыдэзгъэчъай «сэры!» сӀуагъэ...

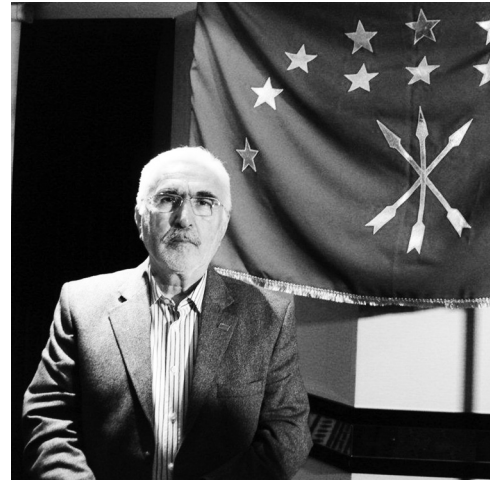
Сыдэу щытми, класситӀу тыхъоу еджа-пӀэм тыкӀычӀагъэкӀыгъ. А лъэхъаным кытэзылон кыкӀыжыгъ, «шьузэхъа-нышъ, шьуифытыныгъэхэр кьэшъууху-мэнхэ фае» ылуи. Тызэхыхы, ащ тетэу дзэ еджапӀэм тычӀэхъан тыфитэу тыхъу-гъагъ. А лъэхъаным илъэс 16 тыныб-жыгъ. ЕтӀанэ джы Тыркуем ипащэу Рэджеб Эрдоган кызытэхьэм, «Мыщ курдхэри черкесхэри щӀэпсэху» зело, Иофым нэмыкӀэу зыкӀызыпӀыригъэзагъ.

— **Сыгушылэгъу адыгабзэкӀэ дэгъоу зэрэгущылэрэр кызыхэсэгъэщым, хьугъэ-шӀэгъитӀу Яшар ыгу кьэкӀыжыгъ.**

— СыкӀэлэ Iэтэхъоу хэтэтедзэу тилэм сятэрэ сэрырэ тыкӀагъэу Иоф щытӀлэзэ, нэмаз шыгъор кызысым, шьофым чыгъ закъоу итым ычӀэгъ нэмаз щышӀынэу ар кӀуагъэ. Тэ чӀыгоу тылэжырэм гъо-гушхо пхырыкӀыштыгъ. Сятэ пшӀэрылэу кысфисшыгъэр згъэцӀкӀэзэ, лъы горэ гъогум кытекӀи кысэкӀолӀагъ, упчӀэ заули кыситыгъ, адыгабзэкӀэ кызы-дэгущылагъ, ау зэкӀэми тыркубзэкӀэ

сигуапэу адыгабзэм седэлугъагъ, лым жабзэу Iульым сенэцӀыгъагъ. ЕтӀанэ зэхэсыгъом икӀэхым «Стамбул кыкӀы-гъэ кӀалэм нэлъасэ шьуфэсшышъ» ылуи, Натхьо Къадыр сыкӀыгъэтэдджыгъ. Сы-укӀытапэзэ микрофоным сыкӀэкӀолӀагъ, ау сызэтенагъэу сыщыт, зыпари адыга-бзэкӀэ кьэсӀошъугъэп. А чыплэм сы-зэрэщыукӀытэжыгъэр кьэсӀон спӀэкӀы-щтэп, а лъэхъаным илъэс 24 — 25-рэ горэ сыныбжыгъ. Ащ ыуж адыгабзэм изэгъэшӀэн сшӀыпкъэу сыпыхьагъ. Нахь сыгушылэнэу сыфаеу, ар зыщызэхэсхыщт чыплэхэр нахь сикӀуапӀэхэу хьугъэ...

ХэгъэунэфыкӀымэ сшӀоигъу амал щылэ хъунышъ, къэкӀожьынхэм кӀэхьоп-сыхэзэ адыгабэмэ ядунай зэрахъожы-гъэр. Тэ тыныбжыкӀэгъу зэхьокӀыныгъэ-хэм атефи, сыкӀэкӀожьынэу синасып кыхьыгъ. Джы сянэжъ-сятэжъхэр, ахэм янэ-ятэхэр зыкӀэхьопсыщтыгъэр сэ кызы-дэхьугъ, илъэс 28-рэ хьугъэу Чыгужым сыщӀэпсэу. КъэкӀожьыгъэхэр кызыэхэ-хьажыгъэхэм ахэзэгъагъэх, мӀэпсэху, мӀэлажэх, хэкоу зыкӀэхьопсыщтыгъэхэм яшӀуагъэ рагъэкӀы. КъэкӀожьыгъэхэм якӀалэхэм ащыщхэм диплом ппыжыкӀэ

университетхэр къаухыгъэх, гурыт еджа-пӀэм дэгъу дэдэу щеджэхи кычӀэкӀыгъэх, ахэр Адыгейм иеджапӀэхэм ямызакъоу кьэлэ чыжъэхэми ащеджэнхэу кӀэхьоп-сых. А зэптэзуми сагъэгущӀо, «ау къэкӀожьыным илоф изытет урыраза?» пӀомэ, сырырзэ дэдэу сӀон спӀэкӀыштэп. Сыда пӀомэ, тэ тызэкӀалэм «амал щылэ зэрэхъоу тыкӀожьышът» зылоштыгъэр къэкӀожьыгъэм бэкӀэ нахьыбэш ары.

Шыпкъэ, ащ тетэу зэрэхъугъэми ушъхьагъухэр илэх. Хэгъэгур хэгъэкӀыри, къалэу, чылэу узыдэсыр зэблэпхъуныри псынӀагъоп. ЕтӀани къэкӀожьын Иофым романтикэ фэдэу еплъыштыгъэх, а лъэ-хъаныр текӀыгъ. Ар ащ тетэу зэрэхъу-щтыри тымышӀагъэу щытэп. Арэу щытми, къэкӀожьы зышӀоигъоу IэкӀыбым адыгэу исыр непи макӀэп. Ары шъхьае, мы Иофыр бгъуитӀоу зэголь — къэкӀожьыхэрэ-ри кызыдэкӀожьыхэрэри ащ фэхъазы-рынхэ фае. Бюрократическэ пэрыохъу-хэм язакъоп, укӀэкӀожьымэ улэжъэн, упсэун фае. Ащ пае урысыбзэри ады-габзэри пшӀэнхэ фае, хэбзэ унашъоу хэгъэгум илъхэм уащыгъозэнэу щыт. ЕтӀанэ упсэунымкӀэ ублапӀэ пшӀыным пае мылӀку гъэнэфагъэ уимылэ хьущтэп, ащкӀэ фондхэм мэхъанэшхо ял.

Дэгъоу тыщыгъуаз 1997-рэ илъэсым хэкум щызэхашъгъэ фондым Косовэ кыкӀыжырэ адыгэхэм якъэщэжынкӀэ ишӀуагъэу къэкӀогагъэм. ЧэмышӀо Гъа-зый зипэщэ фондэу «Дышъэ кӀэн» зыфилорэм адыгэхэмкӀэ мэхъанэшхо ил. Тыгуужъ Къызбэч исаугъэт гъэуцугъэ-нымкӀэ, адыгэ тарихьымкӀэ мэхъанэ зилэ тхылхэм якъыдэгъэкӀынкӀэ Иофэу ащ ышӀэрэм осэххо ил.

Непэ пэрыохъухэр щылэхэми, хэхэс адыгэхэр кыныгъохэм къамыгъэщынэхэу, нахьыбэ къэкӀожьынэу сыфай. «Мыжъоу щылъыр умыгъэхьыемэ, псыр чӀэлъэдэ-щтэп» ало. Тымышъхьахэу лъэпкъ Иофым тыдэлэжъэн, къэкӀожьы зышӀоигъохэм тишӀуагъэ ядгъэкӀын фае. АщкӀэ Мэфэхьа-блэ щысэ дэгъу. Иоф IэшӀэхыгъэп цыф купышхо заом кыхэпщыжынышъ, нэ-мыкӀ хэгъэгу кьэпщэжыныр, ау зэкӀэри дэгъоу зэшӀохыгъэ хьугъагъэ.

Мэфэхьаблэ лъэшэу сегъэгущӀо, ащ сӀоф щылэми, щымылэми ренэу сӀкӀо. Къуаджэр илъэс кьэс нахь дахэ зэрэхъу-рэм сыгу кьелэты, дэгъоу кьэсэшӀэжы джы мыщ щыпсэухэрэр кызыэрэко-щыжыгъагъэхэр. А лъэхъаныр охътэ гъэшӀэгъоныгъ. Адыгэм итарихь хэгъэ-кӀыри Урысыем итарихьыи ащ фэдэ хэмышъухьагъэу, къэралыгъо ИофкӀэ заом имашӀо хэфэгъэ адыгэхэр нэбгырабэ хьухэу къащэжыгъагъэх. Джарымэ Аслъан а лъэхъаным лыгъэшхо зэрихьэ-гъагъ. Мыбэми, сэри а Иофым хэсшыхьа-гъэм сырыгушхоу сыгу кьэкӀыжы.

СИХЪУ Гошнагъу.

ЖЫЛАСЭ *Епсэлъар*
Маритэщ.

Хэкум и лъаплагъыр зыхащIэ

Щамым зауэр къыщымыхъей ипэкIэ Хэкужъым къэлэпхъуэжыхэм, адэжъ щыналъэм щыIэ гъа-щIэмрэ псэукIэмрэ я лъаплагъыр, Iэплагъыр зыхэзыщIэ ди лъэпкъэгъухэм ящыщIэ Гъусокъуэ (Куэбл) Раджаб и бынунагъуэри. Унагъуэм нэ-рыбгитху щIэщI: зыцхъэгъусэхэм щIалитI къа-щIотаджэ; къадопсэу зи ныбжъыр илъэс 80-м

Аиша и адэм и адэжращ Хэкур зыбгынауэ щытар. Къэбэрдеймклэт эдиклар. И анэр абазэт. Раджаб и адэр шапсыгъщ, Куэблхэ яйщ.

ЖытIэнщи, Щамым къыкIыжауэ, Хъэбэз къуажэм мы зэманым унагуитху щопсэу. Ахэр зы къуэпсщ, къызэдальхуахэм я къудамэщ...

НобэкIэ зы унэм щIэс унагуитхури зэманкIэ узэлэбэ-кIыжмэ, Хъэгъундыкъуей къуажэм щыпсэуащ.

Гъусокъуэ (Куэбл) Раджаб

Хэкужъыр псэуплэ зыхуащIыну илъэсиблкIэ узэлэбэ-кIыжмэ гукъэкI ящIу Урысейм къыщIхъэжам, Раджаб и унагуэр щетIысэхуауэ щытащ Къэрэ-шай-Черкесым хыхъэ Хъэбэз районым щыщ Хъэгъундыкъуей (Али-Бердыкъуэ) адыгэ къуажэжъым.

— Дызыщыпсэуа къэралым, Щамым, хъэлэмэту ди Iуэху щытIэжт, зыми дыхуэны-къуэтэкъым, пщIэ къытхуащIт, лъэпкъ куэд дыщызэдэпсэуми, зэран дызэхуэхутэкъым.

Хамэ къэрал куэдрэ сыщылащ, сыщылэжъащ, ахъшэ-бохъшэ я лъэныкъуэкIи гуныкъуэ-гъуэ силэкъым. Ауэ, дэ нэхъы-щхъэу дызэгупсысар ди сабийхэр, нэхъыжхэр адэжъ щыналъэ къытхъэжыныр, дызэ-рыадыгэр зыщыдмыгъэгъуэ-пщэныр, дунейм дыхэмышы-псыхъыжынащ. Зауэм дык-рихуужауи дыккIэуэжакъым, къэралми дыккIэуэжакъым. Дэ Хэкужъыр ди лъаплэт.

Пэжщ, уи гъащIэ псом лъащIэ здыщыпщIа щыплэр къэбгъанэу, нэгъуэщI къэрал уIэпхуэныр тыншкъым. Дэнэ ущемытIысэхми, япэхуным хъэлэ зэрыхъу-нури хэткIи гурылуэгъуэщ. Зыри Iэгу зэлухакIэ къыппежэнукъым. Аращи, тIэклIу гугъу дехъами, Хэкужъым дыккIэуэжыжрэ цыхуу къыддэлэпыкъуар гъунэн-шэщ, зэран къытхуэхуакъым, я сзбэп къыдэмыкIамэ. ФыщIэу яхуэтщIми уасэ илэкъым, — ирешажэ ди зэпсэлъэныгъэр Раджаб.

«Гугъу дехъащ» щыжилэкIэ, Раджаб нэхъыщхъэу къызытеу-вылэр къызэрыхъэжа къэралым щыпсэуным хуитыныгъэ къезыт хыль Iуэхуэраш. АтIэ, къэ-ралым и цыху ухъун папщIэ,

хабзэкIэ зэбгъэпэщын хуей Iуэхугъуэ куэд щыIэщ.

— НобэкIэ ди унагуэм «вид на жительство»-щ дилэр. Арами, хабзэм дьтету ди дэфтэрхэр зыдогъэпэщ «гражданство» къыдэтхын папщIэ. Тхъэм и шыкурки, ди Iуэхур мэкIуатэ. ХабзэкIэ къапщтэмэ, Урысейм и цыху ухъуныр, гражданствэ къыдэпхыныр IыхылыгъэкIэщ зэрызэфлэкIыр. Нэхъ гурылуэ-гъуэу жыслэнщи, уи анэ-адэ-кIэщ. АбыхэмкIэ дэфтэрхэр тэрэзмэ, лъэпощхъэпо хэмыту къэралым гражданствэ къыуэт. Ауэ мы Iуэхур къэзылхъэр ахэр зэрызэфлэгъэкIыпхъэм ехъэлIа Iэмалхэр, мардэхэр, бгъэдыхъэкIэхэр нэгъэсауэ зэ-рамыцыхураш, абыхэмкIэ Iуэху зэхэщIыкI зэрамылэраш.

Къапщтэмэ, дыккIэуэжыжэа къэралым и хабзэ куэд дэр-дэру зэдгъэцыхуащ. АтIэ, Урысейм и хабзэм утетын щхъэкIэ, ахэр нэгъэсауэ цыхуун хуейкъэ?! АбыкIэ ди Iуэхур тынш дьдэ-къым. Пэжщ, Адыгэ Хасэри, цыху щхъэхуэхэри хуабжъу къыддэлэпыкъу, ди Iуэху тхуа-гъэкIуатэ, дызэкIуаплэхэм я лъэкI къагъанэкъым, — къып-сэ Раджаб.

Ди псэлъэгъум зэрыжилэмкIэ, и щхъэгъусэм и анэм граждан-ствэ къраташ. АтIэ, Урысейм и хабзэм зэрытету, щхъэгъусэм и анэм и щIалищымрэ и пща-щэмрэ (Раджаб и щхъэгъусэмрэ) гражданствэ къаритынкIэ хуитш.

— Зэрыщытын хуейр аращи, «вид на жительство» къэралым къыуитамэ, адэкIэ гражданствэ къыуитыным ухуцIэкъун хуейш. Си щхъэгъусэмрэ сэрэ мы илъэсраш «вид на жительство» дилэ щыхъуар. Иджыри къыз-дэсым, илъэсиблэм щигъужауэ, ар щытхуэзэфлэмыкIам и щхъэ-сыгъуэр къэралракъым, абы зыри лажэ илэкъым. Щхъэу-сыгъуэр тхыльхэм зэрелэжы-нымрэ а Iуэхур къызэрызэ-рэгъэпэщынымрэ IуэхуцIаплэхэр зэрыщымыгуазэр, нэгъуэщIу жыплэнумэ, зэрыхуэмыхъэзы-раш. АтIэ, дэ ди щытыкIэм итхэм яхуэгъэза Iуэху зэфлэхы-ным ирихъэллэпэкъым, адыгэ куэд къэкIуэжакъым, зэлэбы-нури къыздыщIадэнури ящIэтэ-къым...

«Вид на жительство» дилэ цыхъум, къэралым «фыкъебл-гъэ» къыджлаш. Иджы, мис, гражданствэм дыпоплэ. Си щхъэгъусэм и анэм къыIрех.

Сурэтыр ТУАРШЫ Беслъэн трихаш.

Мазищ текIмэ, Тхъэм жилэмэ, къратынуш. ИтIанэ, хабзэм зэ-рыжилэу, сэ, мазих текIмэ... Иужым, си анэм естынуш. Араш системэр зэрыщытри, зыдопщыт, — желэ ди псэлъэ-гъум.

ЕтIуанэу, псэуным ехъэплауэ хъэлъагъ зыхэлъу Раджаб зи гугъу ищIыр лэжъаплэ, лэжыгъэ зэрамылэраш. Арами, гу лъетэ, дуней псом дежи цыху куэд зэригъэпIейтэйр лэжъаплэ зэ-рамыгуэтым. АтIэ, Iуэху зыдэ-мыль къуажэм деж а лъэп-ощхъэпор нэхъыбэу зыхыбощIэ-къэ... ЗэрыжилэмкIэ, граждан-ствэ яламэ, лъэныкъуэ куэдым-кIэ къэралым и щIэгъэкъуэн къалысынут.

— Супервайзер, аргоннэ сваркэ, инженер нэхъыщхъэ IэщIагъэхэм срилэжъащ, уеблэ-мэ Щамым деж инженерхэр щезгъаджэт. ИджыкIэ гараж бэджэнду къэсцтауэ, машинэ инхэм солэжэ, абыхэм сазэры-кIэлъыпллын хуеймкIэ щIэныгъэ збгъэдэльщи, ар къызогъэсэбэп, си щIахъуэ Iыхъэ къызопэжыж. КъызэкIуаплэлэмэ — солажъэ, къэмыкIуэлэмэ — лэжыгъэншэу сьдэсщ... Сыт хуэдэ Iуэху утелэжыными гражданствэ уилэн хуейш...

ЩIыгу тыккыр е хадэ дила-мэ, абыи делэжыфынт. Пэжщ, абы упыллыными, бгъэлэжэными мыльку текIуэдэнуш. Аращи, псори экIуэллэжыр ахъшэ гъу-щэраш. Мис ар къэлэжыныр нобэкIэ тыншкъым, — игу къе-уэу къыхэгъэщ Раджаб. ИтIани къыщIэгъуж я IитI зэтэдзауэ зэрыщымысыр, я къару кыхъ зэралэжыр.

Щамым къыкIыу Хэкужъыр псэуплэ зыхуэзыщIа, Хъэбэз къуажэм дэс унагуитхури зы-щIэсыр къатишу зэтэт, фэтэр зыбжанэ зыхэт зы унэщ. Раджаб дызэрыщыгъэгъуэзамкIэ, Хэку-жъым щетIысэхэ ди лъэпкъэ-

гъухэр къуажэдэсхэм я гульы-тэм щIагъэкIкъым. Псом хуэ-мыдэу, ерыскыкIэ къазэры-пылпыр желэ.

КъынэмыщIауэ, унэлъащIэ хъэпшып жыплэми, зыри зымылэу етIысэхэ унагуэр зыхуэныкъуэн дэтхэнэмкIи, цыхухэр хуабжъу дэлэпыкъуэгъу къахуохъу.

Раджаб и зы щIалэ цыкIум и узыншагъэм нэхъ пылпын къахудохуэри, дохутырхэм хуабжъу зыкыщIагъакъуэ. Зэ-рыжилэмкIэ, къуажэдэсхэми, лъэпкъым и Хасэми щIыхуэ къатенэкъым. Хэкужъым къы-зэрихъэж лъандэрэ абыхэм я нэлэм щIэтщ.

Гу лъыдмытэнкIэ Iэмал зымы-лэт Раджаб и унагуэм адыгэ-бзэр уэр-сэру зэрыщагъэбзэ-бзэм. Япэрауэ, зи ныбжъыр хэкIуэтэ, плэм хэль зэпыт Аиша адыгэ нанэ дьдэщ, зи, Щамым щыпсэуауэ умыцIыхумэ, къып-хуэцIэнкыым Хэкужъым къы-щымыхъуауэ. Сабийхэри апхуэ-дэщ, адыгэбзэкIэ мэлпсалъэ. Арами, адэжъ щыналъэм къы-щыхъэжам, сабиитым адыгэбзэ ящIэтэкъым.

— Ди лъэпкъэгъухэм дакы-хыхъэжри, мазитI-щыкIэ сабий-хэм урысыбзэри адыгэбзэри уэр-сэру зрагъэщIащ. Абы ды-щымыгуфIыкI хурэ?! АбыкIи хуабжъу сзбэп мэхуу дызыхэ-сыр зэрыадыгэр, еджаплэр, са-бийхэм я ныбжъэгъухэр. Къап-щтэмэ, дызыщIэхуэпсар къы-дэхъулаш — ди быныр адэжъ Хэкум, ди лъэпкъэгъухэм дахэсу допI. Ар насыпышхуэщ.

Къуажэм и Iэташхъу Туаршы Беслъэн зэрытэхъэрэ куэд щIа-къым. Арами, къытлэогъуазэ, къытщIоупщIэ зэпыт. «Фызыхуэ-ныкъуэр, нэхъ фызыгъэгъуазэр жыфIэ» жери, зыкытхуегъазэ. Апхуэдэ гулпытэми димыгъэ-гушхуэ хъукъым.

Мы унэм дыккIэуэжыжам ди хуржынхэм ярыл хъэпшы-

пхэр, щыгъынрат тIэщIэлпыр. Унэр зэтэзылхъам и ныбжъэ-гъухэр щыгъуу Iэнэ къытхуа-шаш, нэгъуэщI си зы ныбжъэгъу щIалэм щIылэпэ, адрейм зэры-нэхъ къулейш ди Iуэхур. Ар зи фыщIэри цыхухэраш, ахэр гу хуабэу, псэ хъэлэлу къызэрыт-хукъуэкIраш.

Дызыщыпсэу къуажэр дахэщ, цыхухэраши — узыфлэмыкIы-жыну гуцIэгъулы зыхэлъщ. Но-бэр къыздэсам къытпыщIахэщ. Ауэ, къыуатынум упэллэу, уи жьэр уцIауэ ущысынукъыми, дэри долъэпхъащэ.

Зы зэманкIи Хъэбэз жыпс заводым сыщылэжъащ. Ауэ, лэжъаплэм сепхауэ сыщIэмы-кIуэфым щхъэусыгъуэ зыбжанэ илэщ: унэм сабий сымаджэ щIэсщ, си анэри Iэрызехъэщ...

Цыхуу къыдихъэллэм ядэтлэ-гъу цыхугъэм ди гур игъэкIуэд-къым, дегъэгъушхуэ. Мис, иджы-кIэ си щIалэ сымаджэм и тхыльхэр сощI, медицинэ и лъэныкъуэкIэ къэралым и дэлэ-пыкъуныгъэ игъуэтын папщIэ. СызэкIуаплэр къыздэлэпыкъу. ПщIэ зыхуэсщI Щымырзэ Ми-рэ — дохутыр-психологым деж щегъэжъауэ, дэтхэнэми лъэкI кыгъанэкъым ди Iуэхур кIуэтэ-нымкIэ.

Республикэ къалашхэм дежи сызыбгъэдыхъауэ зы цыхум «хъэуэ, пхуэсцIэнукъым» къыз-жилэкъым. Ди псэр ягъэтынш. Гукъеуэу сIэр урысыбзэр фы-уэ зэрызымщIыхураш. Абы си Iуэху куэд къегъанэ. Ауэ, ди лъэпкъэгъухэм дахэсщ, адэжъ Хэку дыщопсэуэхэри, ар шыкурщ икIи насыпу зэрыримыкъу щы-лэкъым! — гушхуэу къыщIэгъуж Раджаб.

АБИДОКЪУЭ Люсанэ.

«Гьогу тетыр гьогу тенэрэп»

Ныр, льфыгъэр е лахыл гупсэр члэзынагъэм дэгъоу ешлэ сыд фэдизэу лэпылэгъу кыпфэхъухэу уагъэлэсагъэми, а узыр пщызгъэгъупшэн дунаим зэрэтемытыр. Улагъэу ар цыфым ыгу тельэу кьэнэ. Мытхъаусыхэу, мыгынагъэу, гум ишъэфы хъужыгъэу, икыни ихъари а узыр къащидэоежыгъэ игъэшлэ гьогу ехы. «Джауштэу дунаир гъэпсыгъэ» тэлэш, ар Тхьэм фэтэгъазэ, тэри зытэгъэгупсэфы.

Джаш фэд укызышыхъугъэ чыгужьыр члэунэныр. Мэхъу ар чыгоу сысыгъэм, псэу кыи-угъэм, жьэу, машлоу зыкъэзылэ-тыгъэм е нэмык кьин горэм кыыхэкыгъэу. Ар гупшысэклэ гум еогъаштэ. Ау лашэу бгъо-тыгъэр нэепсыягъэм фэбгъэ-лажъэу, лъэпкъ псаур ууклэу, ичыгуи тепхэу, ихэгъэуи ип-фыжъымэ, шапхэ зымылэ гухэ-клэу, улагъэу, мыклодыжын уэу лъэпкъым ар кыфэнэ. Ащ фэдэр Тхьэм фэогъазэкли ыштэ-штэп. Ар зэрашлагъэмклэ — шапхэ зымылэ гухэк-гунахъэу, зышлагъэхэмклэ — упцыныжын умылэклын жьалымыгъэу лэш-лэгъумэ къахэнэ.

Непэ тихэгъэгу щызеклорэ гупшысэхэу, зеклуагъэхэу загъорэ тызэрхылылэрэмэ тырагъэ-гупшысэ, тиблэкыгъи имыгъоу тыгу къагъэкыжы. Зэблэхъугъэ хъугъэха цыфхэр?! Тызыхэт дунаир фэшъафэ?! Партие 40-м ехъу зэрыт хэгъэгум ар щыхъун ылэкыштыт?! Хэгъэгу-шоу лъэпкъи 180-м ехъу зы-щыпсэурэм сыд пай ащ фэгъэ-загъэу Министрствэ имыла?! Арэу щытми дунаим щыхъурэ-щышлэрэмэ ахэшагъэ хъугъэхэу, ахэр агъэдэлонхэу хэгъэгум ипашэмэ гупшысэхэр зэблахъух. Хэбзэ-унашъоу къыдагъэкырэмэ лъэпкъ ины, цыклуи яфитыныгъэ зэфэдэ ешлы. Ячыгуи, абзи, яклэн лэжыгъи зыдалыгъэу псэунхэу амал къареты. Ар

дэгъу, ахэм гугъаплэхэр къа-тых! Ау, а щылаклэм, шъхафи-тыныгъэм ылапсэ ор-орэу щымыгъэпытэжъэу, уфэмыбанэу, республикэ узэрашыгъэм илах-тедзэу зыми ар кыиуитыштэп. Блэкыгъэу тилэми, лъэпкъым кыкыгъэ гьогуми узарыплэклэ ар дэгъоу кыбгурэлэ.

Непэ кыддэхъугъэм тырэгъушхоми, Косовэ кыкыжыгъэ адыгэмэ къагъэлэгъуагъ зы зыпшыжын гьогур зэрэмы-псынклэр. Лыгъи члэнагъи ащи зэрэхэлтыр. Ллэшлэгъум ехъоу зэрысыгъэхэ хэгъэгум лъапсэр кышыхачыжыны, къэкложын-хэ альэкыгъ. Къиным гушлуа-гъор хэлъэу ячыгужъ къагъэ-зэжыгъ, мэфэклуи шышхъэлум иапэрэ мафэ республикэм къыфахыжыгъ. Джы хэкужым зы къуаджэу щыцы хъужыгъэх. Ащ ыпэклэ къэзгъэзэжыгъэхэр тилэхэми, а мэфэкл мафэр ахэм къалэжыгъэу пльытэныр атефэ. Мы гьогум джыри кы-рыкылагъэх Шам, Иорданием, Израиль кыкыжыгъэ тилэп-къэгъухэр, ахэм анэмыкхэри. Гьогум удэлажъэ къэс, рыкло-щтыр нахыбэ мэхъу, нахъ зеушъомбгъу. Къэтэшлэжы а гьогур зэфэшлыгъэ шьыпкъэуи зэрэщытыгъэр.

Мы аужрэ илээсхэм Адыгэ Республикэм тилэпкъэгъу нэбгырэ минитлэм ехъу къэкложыгъ. Лъэпкъыр зыгъэлэпкъыр гупшысэу, шэн-хэбзэ зэхэ-

тыклэу кыыздахыжыгъэхэр къэлпытэхэмэ, а пчъагъэм инэу зелэты. А зэлстэури лъэпкъ шлэжым зэрэхэхъуагъэм, цыф-мэ ягупшысэхэр зэблэхъугъэ зэрэхъугъэм ишыхатых. Адыгэ хасэхэм ныбжыкълэхэр ахэша-гъэхэу, къэлэ, къоджэ, хэгъэгу хасэхэм шэпхэ гъэнэфагъэ ахэлъэу зэрэзеклохэрэм а пстэу-ри зэрипхыжыыхэу Дунэе Адыгэ Хасэр зэрэлажъэрэм уагъэгъушхо! Ахэм зэрэхъэрэ лэфыр гупшысэ хэлъэу, хабзэми, хэгъэгум ипашэхэми анагъэсын-хэ альэкы, гъусэ зэфэхъунхэр къадэхъу.

Косовэ кыкыжыгъэ ады-гэхэм кьинэу зэпачыгъэм хэбзэ кыулыкъушлэу хэлэжыагъэ-хэр маклэп. А пстэуми кьуачлэ къязытыгъэр, республикэм иапэрэ Президентэу Джарымэ Аслан, ащ кьиныгъоу хэлъыр кыгурылуи, мыщынэу лэфыр ыпшъэ зэрэрильхыажыгъагъэр ары. Непи ащ лэфэу зэрехъа-гъэм пьдзагъэу типацэхэр мээзеклох.

Адыгэ Республикэм ипашэу Къумпыл Мурат Тыркуем зэклом лэфэу щызэрехъагъэмэ зэу ащыщыгъ адыгэу хэгъэгум исхэм зэралуклагъэр, гушыгъу зерафэхъугъэр. Непэрэ мафэм амалэу кытитыгъэмэ адистэу, тилэпкъэгъухэу тыди щыпсэ-ухэрэр нахъ игъэклотыгъэу зэрэзеклонхэ фаер ащ хигъэунэ-фыкыгъ.

Непэ кыддэхъу-гъэм тырэгъушхо-ми, Косовэ кыкыжыгъэ адыгэмэ къагъэлэгъуагъ зы зыпшыжын гьогур зэрэмыпсынклэр. Лыгъи члэнагъи ащи зэрэхэлтыр. Ллэшлэгъум ехъоу зэрысыгъэхэ хэгъэгум лъапсэр кышыхачыжыны, къэкложынхэ альэкыгъ. Къиным гушлуа-гъор хэлъэу ячыгужъ къагъэзэжыгъ, мэфэклуи шышхъэлум иапэрэ мафэ республикэм къыфахыжыгъ.

Уахтэм кыыздыхыгъэу непэ республикэмклэ лъэпкъ лэфмэ афэгъэзэгъэ Комитет щыл, про-граммэ гъэнэфагъэ илэу, ишло-гъэшхо къаглозэ ар мэлэжъэ. Ащ итхъаматэу Шъхэлэхъо Аскэр гупшысэрэ лэфшлэгъэ-шхорэ зыкыб дэлъ пашэхэм ащыщ. Илээсыбэрэ Адыгэ Хасэм итхъаметагъ, республикэм щы-зэхэцэгъэ общественнэ движе-ниехэр, союзхэр, организацие-хэр дэгъоу ешлэх, ахэм игъом алылэсын, ялофыгъо зэфэш-хъафхэм ахэлэжъэн елэклы. Ащ кыыхэклэу, кыдэхъурэри маклэп, зыуж итыри бэ.

Пстэуми анахъ шъхалэр зихэкужъ къэзыгъэзэжы зышло-игъо тилэпкъэгъумэ непэ агъотыгъэ амалыр гъэпытэгъэ-ныр ары. Къэкложыхэрэм гупчэ афызэхашагъ, щылэклэ-псэуклэу кызызыхъахыхэрэм хэгъэгъо-зэгъэнхэм лэф дашлэ. Еджэным-кли, лэфшлэнымкли, бзэм изэгъэ-шлэнкли, нэмык кьиныгъоу апэ кыкыхэрэмкли гупчэр лэпылэгъу афэхъу. Фестивалхэр, зэнэкьо-къухэр, къэгъэлэгъонхэр, зэ-хахъэхэр ашых. Адыгабзэклэ лъэпкъ телевидениер, радиор, театрэр мэлэжъэх, тхылъхэр къыдагъэкых. Республикэм щыклорэ мэфэкл мафэхэм ныб-жыкълэхэр ахэлажъэх, нэлъасэ щызэфэхъух, унагъохэр ашлэх.

Республикэм иэкономикэ зыкыгъэлэтыгъэным, ылапсэ гъэпытэгъэным фэшл ащ мылку

хэзылхъан зылэкыштыхэм, меценатхэм, инвесторхэм лэф адашлэ. Лэжъаплэхэр, псэ-уплэхэр, лээплэ-зыгъэлэпсэфы-плэхэр, нэмыкхэр хэкужым щызышлынхэу фаемэ амал дэгъухэр агъотыгъэх. Ахэр зымэ-фэ лэфхэп, зы илээсклэ бгъэ-псынхэ ллэкыштытэп, уахъти мылкуи ящыклагъ, ау узэгу-рыломэ пфэмыуклочын щылэп.

Непэ бзэр, лъэпкъ клэныр, культурэр, шэн хабзэхэр зыхэ-тымыгъэзынхэм, зы тшлыжын-хэм тыдэлэжъэнэу щыт. Адыгэ тхаклохэм, шлэныгъэлэжъхэм, композиторхэм, искусствэм хэшагъэхэм ялофшлагъэхэр зэ-ллылэсынхэм иамалхэр къэдгъо-тынхэ фае. Лъэпкъым игъэхъа-гъэ тыдэ щыламы лъэпкъым ибаиныгъ, ар нахъ лъагъэу лэты-гъэ къэсми, нахъ уалъэгъу, узэхыхы, а пстэуми хэти ры-гушхон елэклы.

Лъэпкъым ицыфышхъэ хахъо ышлыныр тыди щыпсэурэ адыгэхэм янахыжъхэм лэфыгъо шъхалэу алытэ. Мыщ фэгъэ-хыгъэ унашъохэр Урысыем шаштагъэх, ахэр лэубытыплэ пшлынхэклэ дэгъу. Лъэпкъым хахъо имылэмэ, ллэшлэгъу пчъа-гъэм ылэжыгъэ пстэури, бзэри, шъуашэри зезыхъанхэ тимылэжъ-хэу тыкьэнэжыштыт, тыклоды-жыштыт.

Нахыжымэ я Совет хэтхэр ыгъэгумэкыхэу мы лэфым бэрэ зыфагъэзагъ. «Клэныжъхэм яугъоижыгъоу къэсыгъ» зыфи-лорэ тхыгъэхэу адыгабзэкли урысыбзэкли гъэзет нэклубгъомэ къарыдгъэхъагъэхэм мы гуп-шысэхэр ащыщых. Учлыгужъ щыбгъэчъырэ лъапсэр мыкло-дыжъэу, гъэшлэн клэны мэхъу-жы. Мылкуоу хэлплъхъагъэр, мэстанэ шизми, лъэпкъым фэлажъэ. Ащ фэгъэхыгъэу зэрэ Урысыеу щызэлъашлэрэ меценат цлэрылоу Шъэумэн Хъазрэт щысэшлэу кыгъэлэгъуагъ.

Лэкыб хэгъэгумэ къарыкыгъэ тилэпкъэгъухэр клэжыхэ зы-хъуклэ, чыгу тлэклу хэкужым зыдырахыжъэу бэрэ плэгъуштыт. Ар лэхыл-гупсэхэм ялэулыклэ щымылэжъхэм ябэны тыратэкъо-жы, тлэклуи къагъанэ ежъхэмэ яхъадашхъэ дычлалъхыжынэу. Гупшысэу, гууз-лыуэу ащ хэ-лпыр ины. Ллэшлэгъу мин пчъа-гъэм ыпсэрэ ыкыуачлэрэ хэлъэу лъэпкъым ылэжыгъэ чыгуи зэхалшлэу напэ ил, фэбагъэ хэлъэу лээзэгъу, ыми кыюу. Джары чыгур ным зыкылафагъа-дэрэр.

Уахтэм кытфихыгъэ амал-хэр икыоу дгъэпсэуалэхэзэ, хахъорэ щэлагъэрэ тилэу, шлэ-жым зилэтэу, тигухэлъ тытемы-клэу, республикэм ылапсэ дгъэпытэзэ тыпсэун фаеу Адыгэ Республикэм инахыжымэ алытэ.

**ГЪУКІЭЛІ Нурбий.
Адыгэ Республикэм ина-хыжымэ я Совет итхъамат.**

Апэрэ лъэбэкъухэм сятэжъ илахьышхо ахэлъ

Тилъэпкъэгъоу ІэкІыб къэрал исхэм ащыцъу апэу Адыгеим къэзгъэзэжыгъагъэр Лыбзыу Даут. Ар бэмэ ашІэн фаеу, ау ащ сэ сятэжъэу Лыбзыу Мэдинэ ишІушІагъэ зэрэхэлым зэкІэри щыгъуазэпэу къысІошІы.

Даутэ Иорданиер ары къызэркІыжыгъэр. Нахьыжхэм къызэрэсфалотэжыгъэмкІэ, апэ ар 1960-рэ илъэсхэм акІэм зекІоу Советскэ Союзым къэкІогагъ. Джащыгъум къуаджэу Пэнэжыкыуаи, поселкэу Яблоновскэми, ткъош Къэбэртэе-Бэлъкъар республикэми ащылэгъагъ, ахэм ащыпсэурэ Лыбзыухэм аІукІэгъагъ, нэІуасэ афэхъугъагъ. Арэу щытми, хэкужым къыгъэзэжынымкІэ татэ ІэпыІэгъу фэхъунэу къыщыгугъэу, къыпэблагъэу зэпхыныгъэ къыдырилэнэу къыхихыгъагъ. Зэрэхэмыукъуагъэри уахтэм къыгъэлъэгъуагъ.

КъызэрэсфалотэжыгъэмкІэ, Даутэ къэкІоужыныу фитыныгъэ къыдихыныр, тхылъэу ащ ищыкІагъэхэр гъэхъазыргъэнхэр Іоф псынклэ хъугъагъэп. Сятэжърэ сянэжъ ФатІимэтрэ ащ къымыгъащтэхэу ихэкужъ щыпсэумэ зышІоигъо кІалэр яунагъо щыщынэу аштэгъагъ.

ЕтІани, къызэралорэмкІэ, Даутэ Урысыем игражданин хъуным пае сятэжъ мызэу-мытІоу Москва ашагъ. Ар уклонышъ укъэкІоужыны нахъ зыхэмылъ Іофэу зэрэщымытыгъэр гурыІогуаеп. Ащ фэдэ ыпшъэ рильхъаужыныу, кІэлэ хымэу зыщыщымышІэрэр ижъау чІигъэуцонэу нэбгырабэ бгъотыщтыгъагъэп.

КъэкІоужыныу зэрэделэгъэм имызакъоу, къыздэкІоужыгъэ

къэралыгъом исым инахьыбэр зэрыгушыІэрэ урысыбзэу, щыІэныгъэм лъэшэу щырищыкІэгъэщтыр къылэкІэхъанымкІи, хэкужым хэгъозэжынымкІи сятэжърэ сянэжърэ ІэпыІэгъу фэхъугъэх. Анахъ ищыкІэгъэщт урысыбзэ гушыІэхэр, хъалыгъу, псы зыфэпІощтхэр, нанэ ригъэшІэгъагъэхэу къаложы.

Апшъэрэ гъэсэнгъэ зэригъэгъотынымкІи сятэжъ делэгъ. КъызэрэсфалотагъэмкІэ, урысыбзэр нахъ куоу Краснодар дэт макъумэщ институтым къыщызэІуахыгъэ курсхэм ащызэригъэшІэгъыгъагъ, ащ илъэситІурэ чІэсыгъ. Ащ щеджэфэ Иорданием стипендіе къыритыныу къыдэзыхыгъагъэр сятэжъэу къаложы. Ащ пай ар мызэу-мытІоу Москва клонэу хъугагъ.

Макъумэщ институтым иеджэн щылыгъэкІотэнэу

Даутэ гухэлъ илагъ, ау ІэкІыбым кыкІыгъэ кІэлэ гъэсагъэм а сэнэхъатыр къемыкІу-

щтэу бэмэ къызыралом, Мыекъуапэ зыкыгъэзэжы, Адыгэ къэралыгъо кІэлэегъэджэ ин-

ститутым ІэкІыб къэралыгъуабзэхэмкІэ ифакультет къыуыхыгъ. Дэгъудэдэу зэреджагъэм фэшІ ащ Іоф щышІэнэу къычІагъэнэжыгъагъ.

Лыбзыу Даутэ сабыибэ зэрыс унагъо кыхъухъагъ. Сэ къызэрэзгурылорэмкІэ, нахьыжхэм къызэраложырэмкІи, ащ фэдэ унэгъо Іужьум зы нэбгырэ кыхэкІыжынышъ, а лъэхъаным Адыгеим къыгъэзэжыныр Іоф псынклэгъэп. Сэ сятэжъ фэдэ цыф еджэгъэ, цыф Іушэу, теубытагъэ хэлъэу рыхьыжагъэр гъунэм нэзгъэсырэр ары нылэп ар къыздэхъуштыгъагъэр.

ЕтІани къызкІэгъэтхымэ сшІоигъор, Даутэ имызакъоу, зэкІэ илахьыл-гупсэхэм апае тиунапчъэхэр зэрэзІуахыгъагъэхэр ары. СызэрэщыгъуазэмкІэ, Даутэ илахьылхэр Адыгеим къақІоштыгъэх, сятэжъ ахэр ыхъакІэщтыгъэх. Ышэу Хысэр анахьыбэрэ къэкІуагъэу къалотэжы. Ар Иорданием и Пачьыхъэ къэзгъэгъунэхэрэм ахэтыгъэу ары зэралорэр.

Сятэжъ хъакІэхэр тызщыщ къуаджэу Джэдджэхъаблэ дэсэу щыгъэсштыгъэхэп, хы ШлуцІэ Іушъом фырикъужъэу ышэщтыгъэх, Адыгеим ичІыпІэ дахэхэр аригъэлъэгъуштыгъэх, заригъэгъэпсэфыштыгъ.

1970-рэ илъэсхэм якъежаплэхэм сятэжъ Мэдинэрэ тилахьылэу Джармэкъо Шумафэрэ Иорданием кІогагъэхэу къаложы. Ахэр Лыбзыу Даутэ иунагъо ихъэкІэ закъоу щымытхэу, Адыгэ хэкум, лъэккым яІыкІо пшъэрылхэри агъэцэкІэгъагъэх.

Даутэ Кошхъаблэ щыщ пшъашъэ унагъо дишІагъ. Ащ сятэжърэ сянэжърэ ялахьышхо хэлъ. Кызешэм, адыгэ джэгъу фашыгъагъ. Нэужыми унэгъо ныбжыкІэр ыІыкъо теуцэфкІэ яклалэм фэдэу делэгъэх.

Сянэжърэ сятэжърэ псаоу шІэлфэхэкІэ Даутэры ишъхъэгъусэрэ бэрэ къақІоштыгъэх. Ахэр дунаим зехыжыхэм и тызэщыгъупшагъэу арэп, ау янэ-ятэу ІэкІыбым къыщинагъэхэм ачІыпІэ хэкужым щыфэхъугъэхэр зэрымысыжъ унэм бэрэ кыхъаныр Даутэ къызэрэфэкьыным кыхэкІэу икьақІо нахъ макІэ ышІыгъагъ.

Сэ сыкъызыхиубытэгъэ уахтэр пштэмэ, тилъэпкъэгъоу ІэкІыбым щыІэхэм ащыщыбэхэм хэкужым къагъэзэжыгъ. Ау ащ икъежаплэ, апэрэ лъэбэкъухэр ашІынхэм сятэжъ Лыбзыу Мэдинэ илахьышхо зэрэхэлъыр теубытагъэ хэлъэу къэслон слъэкІышты.

ЛЫБЗЫУ Мурат.

къу. Джэдджэхъабл.

Тыркуем щыпсэурэ адыгэхэм яхэку къэгъэзэжъ

Щыф лъэпкъ пстэури къарыклоштым, янеушрэ мафэ егупшысэх, ащ ехьыллагъэу унашъохэр аштэх, ахэр щыфэныгъэм пхырыщыгъэным фэлажсэх. Кавказ заом ыуж Осман империем ифэгъэ адыгэхэр мы къэралыгъор зызэхэтакъом, хэгъэгу зэфэ-шъхафмэ ащыпсэу хъугъэх.

Тыркуеми, нэмык хэгъэгухэм арыс хъугъэ адыгэхэм къахкыгъэ цыф гъэсагъэхэри лъэпкъым къырыклоштым бэрэ егупшысэхыгъэх.

Адыгэхэм яхэку къызабгынэгъэ апэрэ мафэм къыщегъэжыгъэу гъэзэжыным гупшысэр щылэ хъугъагъэ. Тирку хэгъэгум нэсыгъэу къэзыгъэзэжыгъэр маклэп. Яхэку къагъэзэжыным пачыурыс пачыхъэм фэтхагъэхэри щылэх, ау ащ къафидагъэп. Хэкум агъэзэжыным пачыурыс пачыхъэм фэтхагъэхэри щылэх, ау ащ къафидагъэп. Хэкум агъэзэжыным пачыурыс пачыхъэм фэтхагъэхэри щылэх, ау ащ къафидагъэп.

Зыфэгъэхэ хымэ чыгум щыпсэунэу фэмыхэр щылагъэхэми, Тиркуем ис адыгэ пстэури хэку гъэзэжыным елпыклэм дырагъаштэхыгъэу плон плъэкыштэп, сыда плэмэ кын-мыгъуаеклэ нэсыгъагъэх Тирку хэгъэгум. Щылэклэ-псэулаклэм хэзэгъэн фэягъэх. Зыфэгъэхэ хэгъэгум итэкъухагъэу зэри-хэм фэшл лъэпкъ унашъо ашлын амал ялагъэп. Тирку хэгъэгум гурэ псэрэклэ фэлэжыгъэх, мыр ежымэ яхэгъэгу шыпкъэу аштагъ. Лъэпкъым къырыклоштым нахы ежымэ ашъхэ илоф егупшысэхыгъэх. Лъэпкъ лфыр агурыбгъэлоным пачыурыс пачыхъэм фэтхагъэхэри щылэх, ау ащ къафидагъэп.

Адыгэ лъэпкъым къыхэкылгъэ цыф гъэсэгъэхэу Истамбыл дэсыгъэхэм 1908-рэ ильэсым зэхэщэгъэгъэ «Черкес теавун джемиети» (Черкесхэм языкыныгъэ язэдэлэжыным хасэ) зыфалыштыгъэ общественнэ организацием хэтыгъэхэр Тиркуем щыпсэурэ адыгэхэм ямызакъоу тидэккы щылэ тильэпкъэгъухэ-

жыизэ Тиркуем кошыжыштыгъэх. Ахэм къыдагъэкыштыгъэ «Гъуазэ» гъэзетымклэ цыфхэм къаджэщтыгъэх яхэку амыбгынэнэу. Анахъ гухэлъ шъхалэу ялагъэр тидэ щылэ адыги гъэсэныгъэ ягъэгъотыгъэныр арыгъэ. Ащ пачыурыс Истамбыл еджаплэ къышызэлэуахыгъагъ, Адыгеими, Къэбэртаеми клэлэгъаджэхэр къагъэклогъагъэх.

«Черкес теавун джемиетим» изэхэщакломэ ащыщэу Тимэ Сэйинэ иусэу «Узгышым кли хэхъажь, уилъэпкъымэ афэлаж, умылажъэу сьд бгъотын, чылэ пчъэлум улутын» зыфилорэми къегъэлъагъо мы хасэм хэтхэм анахъ гухэлъ шъхалэу ялагъэр хэку гъэзэжыным зэрэщытыгъэр.

Апэрэ дунэе заом къежыгъэм мы организацие шлагъом илофшлэн къызытыригъэуцагъ. 1923-рэ ильэсым Осман империем Тирку Республикэ зэхъужьым, хасэри, ащ къызылэуихыгъэгъэ еджаплэри хэбзэ унашъоклэ зэфашыжыгъэх. Тирку хэгъэгум ис лъэпкъ пстэури зы тирку лъэпкъ ашыжыным пачыурыс пачыхъэм фэтхагъэхэри щылэх, ау ащ къафидагъэп.

Хэгъэгум зеошхом илэхъан Адыгэ хэкум икыжыным фаеу хъугъэ усэкло, тхэкло, композитор, цыф интеллигент шлагъоу Клубэ Щэбанэ апэ адыгэхэр анахыбэу зыщыпсэурэ Тиркуемклэ зигъэзагъ. Щэбанэ адыгэхэм ежъ абзэклэ тхаклэ аригъэшлэн, адыгэ культурэм, литературэм ащигъэгъозэнхэ гухэлъхэр илагъэх, ау а лъэхъаным Тиркуем щыреклогыштыгъэ лъэпкъ политикэ пхъашэм ыпкъ кыкклэу мы хэгъэгум игухэлъхэр къышызэлэуахыгъагъ, Адыгеими, Къэбэртаеми клэлэгъаджэхэр къагъэклогъагъэх.

Иорданиемклэ, Сириемклэ зигъэзагъ. Ежъ ыцлэклэ заджэхэрэ латин тхыпхъэм тыхыгъэ хъарыфылэ зэхигъэуцагъ. Фольклорнэ материалхэр зэхигъэуагъэх,

мы алылэсыштыгъэх. Ахэм адыгэхэр лъэпкъэу къызышынэжыным альэкышт чыплэ закъор яегъэшлэрэ чыгур зэрэарыр къагурылагъэу щытыгъ. А лъэхъаным джыри адыгэхэр куп-купэу хэкум икы-

песэхэр ытхыгъэх ыкли ыгъэу-цугъэх, тхылъхэр къыдигъэкыгъэх. Мы хэгъэгумэ арыс адыгэхэм ялэпкъ зэхашлэ къыгъэу-щыгъ, адыгэ лъэпкъыр, адыгэ хэкур нахъ шлу аригъэлъэгъу-гъэх. Адыгэ лъэпкъ гупшысэр къызэклигъэнагъ. Клубэ Щэбанэ къыгъэнафыгъэ адыгэ гъогум тетыгъэ ныбжы-клэмэ ащыщэу Тхъабысымэ Сэмихъ 1960-рэ ильэсхэм апшэрэ гъэсэныгъэ зэригъэгъотынэу Тиркуем икълэшъхъэу Анкара къэкылэуагъ. Мыщ щыпсэуштыгъэ адыгэ интеллигентэу Цушъхэ Иззэтрэ нэлуасэ зэфэхъугъэх. Сэмихъ Иззэтрэ яакъыл гупшысэхэмкли, ядунээпльыклэки дэгъоу зэгурылоштыгъэх. Цушъхэм а уахътэм къыдигъэкыштыгъэ журналэу «Кавказым» 1967-рэ ильэсым ия 14-рэ номер Тиркуемклэ апэрэу хэку гъэзэжыным къышызэлэуахыгъагъ, Адыгеими, Къэбэртаеми клэлэгъаджэхэр къагъэклогъагъэх.

Шышъхъэлум и 1-р зихэку къэзыгъэзэжыгъэм мэхъэнэ ин илэу сеплы.

гъэсэныгъэ шызэрагъэгъотынэу къэклогъэ ныбжыклэхэм бэрэ алулэштыгъ. Ахэм ялэпкъ зэхашлэ къэзэжыным, хэку гъэзэжыным гупшысэм къешэллэгъэнхэм дэлажэщтыгъэх. Тирку адыгэхэм яполитическэ литературэ «Донушджулерклэ» зэджагъэхэ купыр (Хэку гъэзэжыным клэдэхэрэр) мырэуштыгъэу къыхъуцагъэ хъугъэ. «Донушджулер» зыфалорэ купыр лъэпкъ лфыгъэхэм, хасэхэм я зэхэщэни чанэу ахэлэжъэу тэлъэгъу. Мы купым щышхэр клэщакло фэхъухи, адыгэхэм ячлыгу къызабгынагъэм ия 125-рэ ильэс (1989) Анкара шыхагъэунафыкыгъагъ. Зэлу-клэхом апэрэу хэгъэгум зэфэ-шъхафмэ ащыпсэурэ адыгэхэр зэрищэллагъэх. Адыгэ лыклохэр апэрэу зэгъусэхэу лъэпкъ лфыгъэхэм атегушылэн амал агъотыгъагъ. Дунэе Адыгэ Хасэм изэхэщэниклэ иапэрэ лъэбкъу-хэр мы зэлулэшхом щыдзыгъэ хъугъагъ.

1970-рэ ильэсхэм Хъуажь Фахъри зиредатор шъхалэу Истамбыл къышызэлэуахыгъагъ, Адыгеими, Къэбэртаеми клэлэгъаджэхэр къагъэклогъагъэх.

ащыщыгъ хэку къэзэжыным дэлэжыгъэныр. Гъэзетыр номер пчъагъэм нэсыгъэу икыдэклын къызытыригъэуцон фае хъугъагъэ.

Кыкклэлыклорэ илэхъэм Хъуажь Фахъри, Мэщфэшлу Нэдждэт, Исмеил Оздемир, Лышэ Сулейман, Енэмыкыо Мэулыд, Едыдж Батырай, Абазэ Ибра-хым, Биданэкыо Нихъад, Цурей Мухъаррэм, Яхъулэ Авни зы куп хъухэу хэку къэзэжыным лфым дэлэжыгъэхэу аублэгагъ ыкли «Ямчы» журналыр къыда-гъэкыгъ. Мы журналым иредак-тор шъхэлагъэр Хъуажь Фахъ-ри, къыфатхэщтыгъэхэр Едыдж Хъалукъ, Цурей Али, Лышэ Сулейман, Исмеил Оздемир, Мэщфэшлу Нэдждэт, Енэмыкыо Мэулыд, Хъапэе Эрхъан. Жур-налэу «Ямчы» хэку къэзэжы-ным лфыгъэхэм игъэклоты-гъэу щатэгущылаштыгъэх. Адыгэ хэкум ехьыллэгъэ къэбархэр жъугъэу къатыштыгъэх, адыгэ лъэпкъ литературэм щыщ про-изведенихэр адыгабзэклэ е тыркубзэклэ зэдзэкыгъэхэу къы-хауыштыгъэх. Мы купым щыш-хэр хасэхэм чанэу ахэлэжыгъэ-

къэзэжыным дэлэжыгъэхэрэр («Донушджулер») Дунэе Адыгэ Хасэм изэхэщэни, иустав иштэ-ни, иполитикэ шъхалэхэр гъэ-нэфэгъэныи чанэу ахэлэжыгъэх. Апэрэ зэфэсэу 1991-рэ ильэсым Налшык щыреклогыгъэм Тирку-ем ыцлэклэ хэлэжыгъэу лыкло купым итхъамэтагъэр Мэщфэшлу Нэдждэт. Лыкло купым хэты-гъэхэр: Хъуажь Фахъри, Исмеил Оздемир, Таймэз Юсыф, Агачэ Мухъуддин, Гусэр Сонмез, Есэн Сабахъаддин, Емызэгъ Шамил. Мы купым щышхэу Мэщфэшлу Нэдждэтэр Хъуажь Фахърирэ илэхъэм Дунэе Адыгэ Хасэм иапшэрэ органхэм ащылэжы-гъэх.

Советскэ Союзыр зызэхэ-такъом, Адыгэ хэкум укълэжы-ным амалхэр нахъ щылэ хъугъэх. Тиркуемклэ хэку къэзэжы-ным дэлэжыгъэхэу купым («Донушджулер») щышхэр ары апэу Адыгеими, Къэбэртаеми, Абхъазыми къэзыгъэзэжыгъэ-хэр. Зичлыгу къэзыгъэзэжыгъэ-хэр непэ мы республикышми щылаклэм илэхъэм зэфэшъ-хъафхэм пытэу щахэуцагъэх. Ахэм ащышхэр бзэм, куль-турэм, шэн-хабзэхэм якъэлэ-тжынын, псауныгъэм икълэжы-мэн, гъэсэныгъэм аделажыгъэу цыфых, заслуженнэ е народнэ артистых.

Хэхэс адыгэхэр зыщыпсэурэ хэгъэгухэм адыгэ лъэпкъэу къа-щынэжынынхэ зэрамылэкыштыр, бэ темышлэу мамлюк адыгэмэ афэдэу зыхэс лъэпкъхэм зэрэхэ-клэдэжыштыгъэх, ащ пачыурыс агъэзэжыным зэрэфаер 1908-рэ ильэсым зэхэщэгъэгъэ «Черкес теавун Джэмиетми» (Черкесхэм языкыныгъэ, язэдэлэжыным хасэ), ильэс 50-клэ узэкклэбэжымэ «Донушджулерклэ» зэджэгъэхэ купым агъэунафыгъагъ. Мы елпыклэм къыпэуцужыу дезы-мыгъаштэхэрэм джынэс адыгэ лъэпкъым къырыклоштым пачыурыс пачыхъэм фэтхагъэхэри щылэх, ау ащ къафидагъэп.

Шышъхъэлум и 1-р зихэку къэзыгъэзэжыгъэмэ я Мафэу зэрагъэунафыгъэм мэхъэнэ ин илэу сеплы. А мафэм тидэклэ щылэ адыги Адыгэ хэкум зы тышхыжыным зэрэфаер къыд-гурегъало. Хэтэрэ хэхэс адыги мы мафэм имэхъанэ къыгуры-лоу ичлыгу зэригъэгъотыжыным ылэхъыным сыщэгъы.

ЧЭТЭО Ибрахым.

Тиркуем ис адыгэхэмклэ хэку

ЩыІэныгъэмрэ лъэпкъ шІэжьи́мрэ

Егъэжьи́эпІэшІур уахътэм епсыхьэ

Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адыр-ялэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жьугъэм иамалхэмкІэ и Комитет итхьаматэу Шхъэлэхъо Аскэр Хэкужьи́м къэзыгъэзэжьи́гъэм и Мафэ фэгъэхьыгъэу гушыІэгъу тыфэхьыгъ.

— 1988-рэ илъэсым къыщегъэжагъэу Хэкужьи́м къэзыгъэзэжьи́гъэм и Мафэ игъэкІо-тыгъэу тэгъэмэфэкІы, — къытиІуагъ Шхъэлэхъо Аскэр.

— **Егъэжаплэ ащ фэхьугъэр гъэзетеджэхэм ашІогъэшІэ-гъон.**

— Югославие хэгъэгум иавтоном краеу Косовэ щыпсэурэ адыгэхэр къыныгъохэм ахэфагъэх. Зэо-банэхэр шьолпырым щыкІоштыгъэх. Мамыр цыфхэр заом имашІо хэмыкІодэнхэм фэшІ Урысые Федерацием и Правительствэ унашъо ышыгъ бэ тырамыгъашІэу адыгэу Косовэ исхэм къэралыгъо ІэпыІэгъу ятыгъэн фаеу.

— **А унашъом къыпкъырыкІэу Адыгэ Республикэм Іофыгъохэр щызэрахагъэхэба?**

— Хэбзэ шапхъэ ялэу хэушхъафыкІыгъэ Іофтхьабзэхэр зэрахагъэх. Зы нэбгыри заом хэмыкІуадэу адыгэ унэгъо 23-рэ республикэм къэкІошжьи́гъ.

— **Тиреспубликэ и Президент унашъоу ышыгъэм тетэу шышхъэІум и 1-р Хэкужьи́м къэзыгъэзэжьи́гъэм и Мафэ хьугъэ, мэфэкІэу хэтэгъэунэфыкІы.**

— Тильэпкъэгъухэм ятарихъ чІыгу къызэрагъэзэжьи́гъэр дунэе къэбар хьугъагъэ. Хэгъэгум и Правительствэ ишуІагъэ мэхъэнэ ин зэриІэр а лъэхъаным къыщылъэгъуагъ.

ПсэупІэу яІэр

— **Косовэ къыкІыжьи́гъэхэм япсэупІэр Мафэхьабл.**

— Мыекъопэ районым и Кировскэ къоджэ псэупІэм Мафэхьаблэ хэхъэ.

— **Адыгэ къуаджэм тхьапша дэсыр?**

— Унэгъо 61-рэ щэпсэу, цыфпчъагъэр 200 фэдиз мэхъу. Тыркуем, Сирием, Иорданием, Израиль, Европэм инэмыкІырэ

хэгъэгухэм къарыкІыжьи́гъэхэр къуаджэм щэпсэух.

— **Мафэхьаблэ зиушъомб-гъущта?**

— Тыркуем, Сирием къарыкІыжьи́хэрэр хапІэхэм къакІэ-лъэлэх. Къуаджэр агу рехъы. Тильэпкъэгъу нэбгырэ 2000 фэдиз Адыгеим къэкІошжьи́гъ. Къуаджэм щыпсэу зышІоигъо-хэм япчъагъэ хэхъо.

— **Щысэ къэлхьыгъэмэ дэ-гъугъэ.**

— Сирием къыкІыжьи́гъэхэм ТэхьутэмыкІое районыр къы-хахыгъ. Нэбгыришхъэ фэдиз къуаджэм щэпсэу. Мафэхьаблэ ятысыпІэу бэмэ къыхахы.

ЩыІэныгъэм хэгъуазэх

— **ІэкІыб къэрал къыкІы-жьи́гъэмэ псэупІэм имыза-къоу, ІофшлэпІм зэрагъэгъоты ашІоигъу.**

— Республикэм иэкономикэ щыІакІэ тильэпкъэгъухэр хэгъо-загъэх. ПсэолъэшІхэр, сатыушІхэр, автотранспортым иІофышІэхэр, хэбзэ къулыкІур зезы-хэхэрэр, нэмыкІхэри ахэтых.

— **Къэзыгъэзэжьи́гъэхэм къафэхьугъэ кІалэхэр еджа-плэхэм, ІофшлэпІэхэм ащытэ-лэгъух.**

— Урысыбзэр, адыгабзэр ныбжьыкІэхэм ашІэ. Культурэм, спортым апыщагъэх. Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артист хьугъэхэри ахэтых. Урысыем и УІэшыгъэ КІуачІэхэм дзэ къулыкІур дэгъоу шахъы.

— **Общественнэ Іофыгъо-хэм ахэлэжхъэнхэмкІэ зэпхы-ныгъэхэр адышъуиІэба?**

— Политикэм, культурэм, спортым афэгъэхьыгъэ зэхэхэхэм чанэу ахэлажъэх. ХэушхъафыкІыгъэ Іофтхьабзэхэр зетэхьэх. Хэкужьи́м къэзыгъэ-зэжьи́гъэм игушхъэ кІуачІэ къэлэтыгъэным фэгъэхьыгъэ

хэбзэ унашъор щыІэныгъэм щыпхырытщызэ, Іофыгъо 70-рэ фэдиз дгъэцэкІагъэ.

ЯщыкІэгъэ тхыльхэр

— **ІэкІыб къэрал щыпсэурэ тильэпкъэгъухэм ящыкІэгъэ тхыльхэр Адыгеим къыщы-дагъэкІых.**

— Республикэм и Правительствэ, шІэныгъэлэжхэр, гъэсэ-ныгъэм пылхэр, лъэпкъ Іофыгъомэ агъэгумэкІыхэрэр ащ дэлажъэх. ГушыІалъэхэр, егъэ-джэн тхыльхэр адыгабзэкІэ, урысыбзэкІэ, тыркубзэкІэ, инджылызыбзэкІэ къыдагъэкІы-гъэх. Тильэпкъэгъухэу ІэкІыб къэралхэм арысхэм бзэр зэра-гъэшІэнымкІэ ІэпыІэгъу тафэ-хъузэ, видео амалхэри тэгъэ-федэх.

Адыгабзэм изэгъэшІэн дунэе Интернетым зэрэхагъэхьагъэри ІофшІэгъэ инэу тэльытэ. Адыгэ Республикэм гуманитар ушэ-тынхэмкІэ и Институтэу КІэрэ-щэ Тембот ыцІэ зыхьырэм ар ишуІагъэу щыт.

— **Дунэе интернет-проек-тым адыгабзэр зэрэхагъэхьа-гъэм шІуагъэу къыхьыштым гъэзетеджэхэр къыкІэупІэх.**

— Бзэ 49-рэ зэрагъэшІэнэу проектым хагъэхьагъэу щытыгъ. Адыгабзэр я 50-рэ бзэу Евро-пэм истандарт диштэу хагъэ-хьагъ. Проектым ишІуагъэкІэ дунаим щыпсэурэмэ пкІэ хэ-

мылэу адыгабзэр зэрагъэшІэн альэкІышт, адыгэхэр дунаим нахьышІоу щашІэштых.

Зэнэкъокъухэр, зэхыхьэхэр

— **Хэкужьи́м къэзыгъэзэ-жьи́гъэхэм ящыІэкІэ-псэукІэ цыфхэм ашІэнымкІэ сьд фэдэ Іофыгъоха зэхашъущэрэр?**

— Къэралыгъо телерадио-компаниеу «Адыгеим», республикэм игъэзетхэм темэ гъэ-нэфагъэхэмкІэ зэнэкъокъухэр ащызэхьагъэх, «СичІыгу гупс», «БлэкІыгъэмрэ къэкІоштымрэ» зыфиІохэрэмкІэ, нэмыкІхэмкІэ журналистхэм темэ гъэшІэгъон-хэр къалэтых.

НыбжьыкІэхэм я Дунэе зэхыхьэхэр илъэс къэс Адыгэ Республикэм зэхещэх. Культурэм, гъэсэныгъэм, фэшхъафхэм атегушыІэх. Мафэхьаблэ спорт псэолъэ зетэгъэлпсыхьагъэ къыщызэІуахыгъ. ФутболымкІэ зэнэкъокъу гъэшІэгъонхэр щэкІох. КІэлэцыкІы джэгупІэу стадио-ным къыпэгъунэгъур итеплэкІи дахэ. Къуаджэм Іэзаплэ, мэщыт дэтых.

— **«Іэпэлэсэм иеджапІ» зы-филорэр, музейхэм, зыгъэса-плэхэм ащыкІорэ зэхыхьэхэр ныбжьыкІэхэм ашІогъэшІэ-гъоных.**

— Адыгэ къашъохэм афэгъэ-сэгъэнхэмкІэ зэхыхьэхэр гум шІукІэ къынэжьи́гъэх. Адыгаб-зэм, лъэпкъ оредхэм язэгъэ-

шІэн, тарихъ къэбархэр, рес-публикэм икьушхьэхэр, чыпІэ дахэхэр — ахэри хьакІэу къэ-кІуагъэхэ тильэпкъэгъухэм гу-кІэ къыхахых.

— **Зэльэпкъэгъухэм язэ-пхыныгъэхэр щыІэныгъэм щыгъэпытэгъэнхэмкІэ сьда джыри къытапІо пшІоигъор?**

— Лъэпкъым изыкІыныгъэ гъэпытэгъэныр зэдытиІофэу щыт. Журналэу «Зэкъошны-гъэм» тильэпкъэгъухэм япро-изведениехэр къыщыхаутых. Телерадиокомпаниеу «Адыгеим» адыгабзэкІи, урысыбзэкІи темэ хэхыгъэхэр къегъэпъагъох. Гъэ-зетхэм яредакцияхэм лъэпкъ зэпхыныгъэм мэхъэнэ ин раты.

— **Къэбар гъэшІэгъонхэу къэпІуатэхэрэр ІэкІыб къэ-ралхэм альэлэса?**

— АрапыбзэкІэ, тыркубзэкІэ, инджылызыбзэкІэ зэрадзэкІы-жьи́гъэхэу альэтыгъэлэсых.

— **ТизэдэгущыІэгъу зыщы-тыухыштым тильэпкъэгъухэу Хэкужьи́м къэзыгъэзэжьи́хэрэм ямэфэкІ фэгъэхьыгъэу сьда къапІо пшІоигъор?**

— ЯфэІо-фашІэхэм ягъэцэ-кІэн, урысыбзэр, адыгабзэр зэрагъэшІэным, нэмыкІ Іо-фыгъохэмкІи хэбзэ ІэпыІэгъу яттышт. Ячыгу къэзыгъэзэжьи́-гъэхэм гушІуагъор къабэкІэу псэунхэу, насыпышІо щыхъу-жьи́нхэу афэсэлэ.

— **Тхьауегъэпсэу.**

ЕМТІЫЛЬ Нурбий.

Редактор шхъаІэхэр:

ДЭРБЭ Тимур
ХБЭШІУЦІЭ Мухьэмэд
ТХЪАГЪЭПСЭУ
Уцужьыкъу

Зэхэзыщагъэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адыр-ялэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жьугъэм иамалхэмкІэ и Комитет
Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Зыщаушыхьатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын Іоф-хэмкІэ, телерадиокъэтынхэмкІэ ыкІи зэлъыІэсыкІэ амалхэмкІэ и Министе-рствэ и Темыр-Кавказ чыпІэ гъэІо-рышлэпІ, зэраушыхьатыгъэ номеры
ПН №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр:

ОАО-у «Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр, 268

Редакциер зыдэшыІэр:

385000, къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор
шхъаІэм игуадзэ —
52-49-44, пшгъэдэкІыжъ зыхьырэ
секретары — 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

Пчъагъэр

4499

Индексхэр

52161

52162

Зак. 1389

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкІэ къэзыхьыгъэхэм пшгъэдэкІыжъ ахы. Къатхэхэрэмрэ гъэзетым шылажхэхэрэмрэ яепІыкІэ зэтемыфэн ыльэкІышт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхьырэ тхыгъэхэр зэхэтфыхэрэп ыкІи къэзыхьыгъэхэм аІэкІэдгъэхьажи́хэрэп.